

Szétőredezett életek Csender Levente: *Egyszer majd el kell mondani*, Magyar Napló Kiadó, 2015.

Csender Levente *Egyszer majd el kell mondani* című válogatott novellagyűjteményét a szerző négy önálló kötete előzte meg: a 2003-as *Zsirnak való*, a 2006-os *Szűnőföldem*, a 2010-es *Fordított zuhanás* és a 2013-ban megjelent *Murokszedők*. Ferdinandy György azt írja a kötet hátlapján szereplő ajánlójában, hogy az elmúlt tizenöt év legjobb írásait tartja kezében az olvasó. Ezzel egyet is érthetünk, hiszen valóban impozáns válogatást kapunk a korábbi kötetek szövegeiből, megtoldva ezeket három új elbeszéléssel.

Az egyes írások sorrendje pontosan megfeleltethető az önálló kötetek kronológiájának. Ennek köszönhetően a novellák (újra)olvasása során jól nyomon követhető a csenderi próza változása – ha a művek tematikáját, nyelvezetét, térkezelését, illetve narrációs technikáját vizsgáljuk. Persze, nem állíthatjuk azt, hogy radikális változás következett be a tizenöt évvel ezelőtt publikált szövegekhez képest, mégis több olyan apróbb prózatechnikai átalakítást vehetünk észre, amelyek egyszerre változtatják, ugyanakkor – a szó jó értelmében véve – egy helyben is tartják Csender Levente prózáját. Az állandóság legjobb példái az elbeszélések szereplői: antihősök mindahányan, igazi kisemberek – nagy tragédiákkal. A rendszerint egyes szám első vagy egyes szám harmadik személyű narráció és az elbeszélő által ismertetett minden egyes történet magja egy kataklizmaként ható negatív sorsfordulat: a történelem, az emberi lét és benne az egyes ember traumája. „Hősei”, éljenek akár a havasokban vagy épp egy nagyvárosi panelban, járják bár az erdőket vagy a lakótelepek utcáit, nem képesek előrehaladni. Ha el is indulnak, ugyanoda térnek vissza. Az elindulás (vagy ha tetszik: menekülés) és az újra visszatérés (vagy épp visszafordulás) szintén fontos motívuma a csenderi elbeszélésvilágnak – jó példa erre a *Fehér Oltcit*, a *Szűnőföldem* vagy az új novellák közül a *Gorgova*.

Az állandóság mellett azonban meg kell említeni a változást is: ahogy szövegről szövegre haladunk a kötetben, egyre ritkulnak a kezdetben még gyakoribb tájnyelvi szavak, a novellák tere pedig idővel áthelye-

ződik a vidék világából a (nagy)városba. Nem beszélhetünk radikális váltásról, hiszen mind a szereplők, mind a történetek terei ide-oda oszcillálnak – a korábbi kötetekhez hasonlóan – ebben a gyűjteményben is. A nyelvezet és a (lét)tér éppen ezért a köztesség állapotában marad, abban a köztességben, amely Csender Levente prózájának alapvető karakterét adja. A „már nem” és a „még nem” feszültsége, annak tragikumja, hogy a feloldozás sohasem érkezik el.

Ahogy a korábbi kötetek, úgy az *Egyszer majd el kell mondani* sem könnyű olvasmány: embert és olvasót próbáló történetek ezek, amelyek megkívánják azt, hogy szünetet tartsunk közben – a novellák szereplőivel ellentétben erre nekünk, olvasóknak lehetőségünk van. Talán az olyan, kissé groteszk, tragikomikum felé hajló szövegek adhatnak némi, olvasás közbeni pihenőt, mint a *Sanyi utazása*, amely nemcsak emiatt fontos darabja a válogatáskötetnek, hanem azért is, mert az egyik legjobb példa a korábban már említett prózapoétikai váltásra. Az elmozdulás a realizmustól az irónia és a groteszk felé, a helyzetkomikum fókuszba állítása (lásd még a *Folt* című elbeszélést) olyan karakterbeli változást adott a szövegeknek, amelyek nem oldják fel ugyan a komor hangvételt, mégis más minőségben jelenítik meg azt.

A kötet végén szereplő három új novella a megelőző szövegek szintéziseként is olvasható – a *Gorgova*, a *Sasfőka* és a *Világítók* hármasa prózapoétikai szempontból összegzi a korábbi írásokat. Az, aki ezt a három művet elolvassa, valóban megismeri a csenderi próza velejét. Feloldozás itt sem jár a szereplőknek, így az olvasónak sem. Maradnak az emlékek, így az üres fantásüveg, a banán, a gránátalma és a gyertyák fénye – az elmenekülők és a folyton visszatérők, az ottmaradtok, a sorsukat elfogadók, a halálba menekülők és a magányosok metaforái.

Az *Egyszer majd el kell mondani* történetei – ahogy a borítón darabokra törő üvegpohár – szétőredezett életekről mesélnek, olyan létszeleteket mutatnak meg, amelyekről beszélni kell. Hiszen a múltat – és a majd egyszer múlttá váló jelent és jövőt – nem lehet egyszerűen „meghaladni”: minden történetet el kell mesélni.

Varró Annamária

